

Antun Bauer

PRVE TEMATSKE EKSPOZICIJE U NAŠIM MUZEJIMA

U raspravama o problemima muzejske ekspozicije očito je da su lutanja toliko širokog raspona da idu iz ekstrema u ekstrem — što ne doprinosi iskristaliziranom konceptu muzejske ekspozicije. IX generalna konferencija ICOMA u Parizu i Grenoblu 1971. godine, koja je svojim programom trebala izgraditi osnovu za raspravu o koncepciji suvremene strukture i sadržaja ekspozicije u muzejima, čini se da je ostala nedorečna i bez planiranog učinka. Ekspozicija u muzejima je prostor koji vezuje rad i djelovanje muzeja s javnosti, područje neposredne konfrontacije muzeja i javnosti, te mora ostati u prvom planu aktualne problematike naših muzeja. Zato je i logično da EKSPOZICIJA predstavlja najakutniju i uvijek prisutnu tematiku i problematiku i u muzejima i u javnosti.

U našim muzejima je problem koncepcije, sadržaja, forme, prostora, opreme muzejske ekspozicije još uvijek tema o kojoj se puno priča, raspravlja, donose kritike i sudovi — ali se studijski i kritički nije toj temi niti pokušalo organizirano pristupiti.

U našim muzejima bilo je niz vrijednih i uspješnih rješenja, koja su redovito ostala u užem krugu i uglavnom od šireg kruga muzejskih radnika nezapažena, pa tako niti nisu objektivno valorizirana. Time je i doprinos tih uspješnih rješenja na unapređenje koncepcije muzejske ekspozicije ostao u relativno vrlo ograničenim efektima.

Krivnja je, u prvom redu, u tome što služba javnog informiranja — naša dnevna štampa — ne prati rad muzeja, a služba informiranja muzeja je više nego manjkava. Tako uspješna rješenja značajna za unapređivanje muzejske službe i djelatnosti apsolutnoj većini muzejskih radnika ostaju nepoznata.

Aktuelne rasprave o suvremenim koncepcijama ekspozicije u muzejima inicirala su mi sjećanja na neka rješenja, koja su za naše muzeje od značaja i zbog kojih bi bilo vrijedno vratiti u sjećanje određene vrijednosti.

Sjetio sam se onog što je za naše muzeje bilo od avangardnog značenja — pro dor tematske muzejske ekspozicije koji je u našim kulturno-historijskim muzejima prvi dao dr. Franjo BUNTAK. To je ekspozicija Gradskog muzeja u Osijeku 1939—40. godine i ekspozicija Muzeja grada Zagreba 1949. godine.

Da bih dao konkretan uvod o značenju prve muzejske tematske ekspozicije kod nas, smatrao sam potrebnim dati prikaz značenja i rasprava povodom prvog pokušaja i prve realizacije tematske ekspozicije Landesmuseuma u Bonn-u 1935. godine. To je primjer po kojem se može suditi i značenje realizacije ekspozicije u Gradskom muzeju u Osijeku 1939. godine.

Daljna etapa je postavljanje Muzeja grada Zagreba 1949. godine. Sa ovom ekspozicijom načinjen je i odlučujući prodor tematske koncepcije za ekspoziciju u svim kulturno-historijskim zavičajnim muzejima u Hrvatskoj, i u Jugoslaviji.

U sjećanju su mi vrlo žučljive rasprave 1935. god. o novopostavljenom **Landesmuseumu u Bonnu**, Njemačka. To su tada bile vrlo žive rasprave u krugu muzejskih radnika u svim zemljama razvijene muzejske djelatnosti u Evropi. Bio je to prvi u Evropi postavljeni muzej koji je od ranije koncepcije pretrpanog muzeja postao potpuno novi pojam muzeja, u kojemu muzejska građa u ekspoziciji ima funkciju koja je podređena temi ekspozicije.

Bilo je ranije u ovom Muzeju izloženo sve vrijedno, što je u muzeju sakupljeno, bez nekog određenog sistema. Složeno po veličini i po mogućnostima smještaja u dvoranama muzeja. U srednjem holu, u lapidariju bili su kraj rimskih i spomenici gotike, renesanse i drugih novijih razdoblja.

Po koncepciji ekspozicije u muzejima toga vremena izložena je sakupljena građa — predmeti i spomenici koji su radi svoje vrijednosti sakupljeni u muzeju, i to je bilo dovoljno opravdanje da budu izloženi.

Koncepcija novog postava, nove ekspozicije Landesmuseuma u Bonnu bila je dijametralno oprečna tada uobičajenom načinu izlaganja u muzejima. Bila je prvi puta u jednom evropskom Muzeju ekspozicija postavljena s konkretno određenom temom — HISTORIJA POKRAJINE od predhistorije do XVIII stoljeća. Muzejski materijali koji su bili izloženi služili su za ilustraciju i interpretaciju zadane teme. Akcenat nove ekspozicije Muzeja u Bonnu bio je na arheologiji, što je bila i glavna tema u svim evropskim muzejima toga vremena i najviše naglašeno područje muzejskoga rada. Arheologija je još i danas posebno naglašena zbirka najvećih muzeja ne samo u Italiji i Grčkoj nego i u svim centrima Evrope. Stoga je i logično da su na ovu koncepciju muzejske ekspozicije najviše reagirali arheolozi.

Problem tematske ekspozicije muzeja, iako je u Bonnu 1935. god. prvi puta realiziran u jednoj muzejskoj ustanovi, ostaje i dalje prisutan. Prvu najavu ovoga problema dao je Salomon REINACH 1909. godine svojim člankom, u kojem obrazlaže potrebu da se nagomilane muzejske zbirke dijele u zbirke za ekspoziciju i zbirke za studij. Zbirke za ekspoziciju trebaju sadržavati ono što je najljepše, za posjetioce najinteresantnije i vizuelno najefektnije. Ostalo bi trebalo smjestiti u studijske depoe za studente i naučne radnike koji će naučno obrađivati teme za koje je ova građa izvor. Ove studijske zbirke trebale bi biti u depovima izložene kronološki i usmjerene na naučno-istraživačku vrijednost.

1920-tih godina Muzej PRADO u Madridu prvi je od galerijskih ustanova dao kronološki slijed eksponirane građe, što je već tada u stručnoj literaturi registri-rano kao novi pokret u oblikovanju muzejsko-galerijske ekspozicije. Nigdje nije bio akcenat na temi kojoj bi ekspozicija bila podređena. Nosilac ekspozicija bila je muzejska građa.

Kako sam 1935—36. godine bio u Beču i Münchenu na produženom studiju, imao sam prilike — u kontaktu i razgovorima s kolegama i profesorima — pogotovo kada smo dobili prvi katalog ekspozicije u Bonnu, bogato ilustriran — puno toga saznati i biti svjedokom oštih konfrontacija. Tome je naročito doprinio prof. Löhr, tada direktor Münzkabineta u Kunsthistorisches Museumu u Beču, koji je aktivno sudjelovao na Prvom međunarodnom kongresu muzealaca u Madridu 1934. godine i oduševljeno prihvatio ovu novu ekspoziciju u Bonnu. Ovaj Kongres u Madridu bio je rezultat revolucionarnog pokreta časopisa REVUE i publikacije MUSÉE u Parizu 1931. god. i najava daljnjih revolucionarnih zbivanja u muzejima i galerijama u svijetu.

Odmah, poslije prvog Kongresa, na još užarenu atmosferu među muzejima, došla je kao daljnja bomba — ekspozicija u Bonnu.

Gledajući s današnjih vremenskih razmaka na zbivanja i rasprave u krugu muzeja i zbivanja u muzejima do danas — period kojega sam i sam aktivno proživljavao i sudjelovao u tim zbivanjima — mislim da je tih nekoliko godina, 1931—1935, od publikacije »MUSEE« do ekspozicije u Bonnu bilo i najznačajnije doba, period najznačajnijih zbivanja i rasprava među muzejima i muzejskim radnicima. Prvi puta su se muzealci skupili da na međunarodnom nivou rasprave zajedničke muzejske i muzeološke probleme. Revolucija koja je dala najznačajniji doprinos afirmaciji muzeologije kao naučne discipline i doprinos modernizaciji i unapređenju muzejske djelatnosti u svijetu. Doprinijela je i afirmaciji prve međunarodne organizacije muzeja »OFFICE INTERNATIONALE DU MUSEE« u Društvu naroda u Parizu. To je preteča današnjeg »ICOM«-a.

Drugi značajni period uslijedio je sa pariškim demonstracijama 1968. godine s parolama spalite muzeje ... Taj je događaj uzdrmao i probudio sve muzeje. Godine 1968—75. održano je više stručnih muzejskih sastanaka i savjetovanja, simpozija, kongresa međunarodnih, regionalnih, skupština ICOM-a više nego kroz stotinu godina ranije. Pozitivni rezultat bure iza ovih demonstracija inicirao je aktivnost ICOM-a i potenciran značaj ICOM-a kao međunarodnog stručnog foruma za muzeje, kao faktora neposredne veze cjelokupne muzejske službe i djelatnosti u svijetu. Inicirane su iscrpne tematske rasprave o problemima muzeja, o značenju i funkciji muzeja u suvremenom društvu. Pokrenuti su novi MUZEOLOŠKI ČASOPISI, a i stari stručni muzejski časopisi sa uskom stručnom tematikom počeli su donositi napise muzeološkog sadržaja, vezane za muzeološku problematiku muzeja.

Pariške demonstracije 1968. godine temeljito su uzdrmale ustajali život muzeja i drastično pokrenuli u muzejima nove suvremene koncepcije rada i djelovanja. U prvi plan kao najaktuelnija tema došao je zadatak »javno djelovanje muzeja i muzejska pedagoška služba« — kao dodatak osnovnim zadacima muzeja koji utvrđuju rezon postojanja muzeja.

Sva ova zbivanja potencirala su značenje MUZEJSKOG DOKUMENTACIONOG CENTRA ICOM-a u Parizu i analognih ustanova u drugim zemljama kao zavoda za unapređenje muzejske djelatnosti i studij muzeologije.

Koncepcija muzejske ekspozicije dobila je svoju formu i sadržaj u XIX stoljeću, kada su muzeji počeli nicati na svim stranama svijeta kada se za muzeje počelo s probuđenim nacionalnim osjećanjem i entuzijazmom sabirati, kada su mu-

zejske zbirke rasle i u početku predviđeni prostori za kratko vrijeme bili su prepunjeni. U tim prilikama bio je jedini sadržaj ekspozicije tih muzeja — pokazati sve što je sakupljeno.

U velikim sakupljenim vrijednostima kroz stotinu godina muzeji su bili tako pretrpani da je nastalo pitanje kako složiti novo sakupljenu građu. U muzeje se primalo i smještalo u zbirke sve bez nekog sistema — kako je bilo mjesta. — Logično da su se po takvom uzoru postavljali i drugi muzeji, pokrajinski, gradski, zavičajni — lokalni muzeji. Takva je bila koncepcija muzejske ekspozicije XIX stoljeća, koja se zadržala i u XX stoljeću, pa u mnogim muzejima Evrope, pogotovo u provinciji u manjim muzejima — još je tako i danas. I danas još susrećemo bogate zbirke vrijedne muzejske građe u manjim provincijskim mjestima složene i čuvane, ali postavljene bez reda i sadržaja.

»U pogledu postava muzeja nije se išlo za tim da se njime daju određeni sadržaji, da se u njemu dade slika historijskog razvitka grada, već se — kako je to bio običaj — zadovoljavalo time da muzejski predmeti budu što pravilnije i što estetskije, ukusnije i ljepše smješteni u muzejskom postoru.«

Takva je bila i koncepcija naših muzeja u staroj Jugoslaviji, pa još dugo i u novoj Jugoslaviji. Suvremene tematske sadržajne muzejske ekspozicije teško su prodirale u nove muzeje, koji su — u glavnom — kao rezultat sabiračke aktivnosti i entuzijazma pojedinaca, često i donatora već sakupljenih zbirki — nicali poslije rata jedan za drugim.

S publikacijom, bogato ilustriranom reprodukcijama koje su dale vizuelnu spoznaju o koncepciji ekspozicije Landesmuseuma u Bonnu, bio sam prvi konkretni (1936. god.) prenosilac ideja o tematskom postavu muzeja u krugu muzealaca u Zagrebu. Prof. Hoffiller, moj profesor i direktor Arheološkog muzeja u Zagrebu, nije tu publikaciju htio niti gledati. Zatvorio ju je i odgurnuo meni natrag s primjedbom, »to je muzej za ŠPILŠUL — za predškolsku djecu! — Izložili su ono što najmanje vrijedi...«. Bilo je i sličnih primjedaba koje sam mogao i očekivati od jednog arheologa, naučnog radnika, kojemu je bio muzej — u duhu onog vremena — naučni institut za arheologiju.

Možda je baš u tim primjedbama prof. Hoffillera bila ona prava istina?! — istina o takvom konceptu ekspozicije u Bonnu. Ovakva koncepcija namijenjena je onima koji o tome, o temi ekspozicije u muzeju ništa ne znaju, ili tek vrlo malo, da bi sa eksponatima i legendama došli do spoznaje o temi koju ova ekspozicija nosi.

Možda nas je baš ta tema, odnosno taj katalog ekspozicije Muzeja u Bonnu najviše povezao: Zdenka Vojnovića, Franju Buntaka, Ivicu Bacha, Zdenku Munk, Verenu Hahn, Mirka Šepera, Mariju Handevački, Slavka Šohaja — i još nekoliko mladih, nadobudnih perspektivnih muzealaca.

Najkonkretnije sam o toj temi diskutirao sa Zdenkom Vojnovićem, Verenom Hahn i Franjom Buntakom. Oni su sa stvarnim razmišljanjem ušli u tu temu.

Prvi od nas — Franjo Buntak odmah je dobio mjesto u Osijeku, u Gradskom muzeju poslije smrti starog profesora Celestina, koji je u tom Muzeju više od 40 godina sabirao. I konačno je Muzej dobio prostorije u koje su se mogle sve zbirke Muzeja — osim kamenih spomenika — prenijeti i nekako postaviti muzej. — Zapisao sam svoja sjećanja »U međuvremenu — početkom mog studija — Gradski muzej u Osijeku dobio je odgovarajući prostor u zgradi na

Mažuranićevom trgu — Vijencu br. 1 — cijeli II kat zgrade, spojena 4 stana. Prvi puta u tada već 60. godišnjoj prošlosti — koja je bila puna seoba i seoba — dobio je Gradski muzej u Osijeku odgovarajući prostor za veći dio svojih zbirki. A to je bila u prvom redu zasluga starog prof. Celestina.«

Muzejske zbirke prenešene u ovu zgradu, u ove prostorije — bilo je, koliko se sjećam, 12 prostorija za smještaj zbirki — smještene su u do tada u svijetu i kod nas uobičajenoj formi i stilu muzeja XIX stoljeća. Zbirke su sredene djelomično po vremenu i sadržaju, ali sve što je sakupljeno s jedinim zadatkom da se vidi bogatstvo sakupljenih zbirki i da se uoči vrijednost toga materijala.

»Sve to što je izloženo je vrijedno da se vidi!!!«

»To je bogatstvo muzeja«.

Ipak, ovaj provincijski Muzej koji se sada prvi puta mogao pokazati šta ima i šta je kroz 60 godina sakupljeno — u ovoj prvoj ekspoziciji, u svom prvom postavu, dao je našoj muzeološkoj tematici jedan kapitalni prilog. Citirao bih svoju ranije publiciranu informaciju — (Sjećanje na maturu 1930. god, Osijek 1980, str. 35).

"Glavni akcenat u kompleksu ekspozicije Gradskog muzeja u tih desetak soba — bio je na numizmatičari. I baš to je potrebno naglasiti i dati objektivnu muzeološku valorizaciju onoga što je stari Celestin u ovoj ekspoziciji dao.

To je prvi sistematski kronološki prikaz geneze numizmatike kroz cijelu historiju numizmatike, što je tada bilo otkriće za numizmatičare koji su ovdje prvi puta imali priliku vidjeti i upoznati se sa neslućenim bogatstvom numizmatičke zbirke osječkog Muzeja — sa našom najvrednijom i najbogatijom muzejskom zbirkom nacionalne numizmatike.

Tada je to bio novi doživljaj za sve muzejske radnike koji će prvi puta vidjeti u našim muzejima sistematski, planski i kronološki prikaz cijelog duktusa numizmatike na našem terenu u jedinoj našoj muzejskoj ekspoziciji.

Ekspozicija numizmatike prof. V. Celestina u Gradskom muzeju u Osijeku — u historiji naše muzejske ekspozicije znači prvi pokušaj tematske ekspozicije, koja je u evropskim razmjerima došla u prvi plan i dobila priznanje tek iza njegove smrti."

Vrijedno je konstatirati da je ovaj sistem tematske ekspozicije numizmatike postavljen nekoliko godina prije, nego je bila postavljena i otvorena ekspozicija Landesmuseuma u Bonnu. Pa čak niti ekspozicija u Münzkabinetu u Kunsthistorijskom muzeju u Beču nije bila numizmatika ovako dosljedno historijski sistematizirana.

Ovaj sistem ekspozicije bio je isključivo ideja i realizacija prof. V. Celestina.

A takav postav nesumnjivo je uticao i na budući rad dr. Franje Buntaka u ovom Muzeju.

U takav Muzej došao je dr Buntak 1936. godine. Preuzeo je funkciju prof. Celestina, koji je de fakto ovaj Muzej stvorio, sakupio i načinio onaj prvi postav u kojem je numizmatikom bio u muzeološkoj koncepciji ekspozicije preteča svoga vremena. Dao je doprinos koji nažalost u našoj suvremenoj muzeologiji nije nitko studijski valorizirao.

Van sumnje da je dr. Buntak, mlad entuzijast, početnik u jednom muzeju, bez iskustva i bez oslonca iskusnog muzealca, izoliran u provinciji, sam bez suradnika — osim nekoliko dobrovoljaca i entuzijasta u Muzejskom društvu »MURSA« — bio u teškom i nezavidnom položaju. Morao je sam ostvariti zadatke rada u Muzeju kojima bi ovaj Muzej postavio, uredio i organizirao kao suvremenu muzejsku ustanovu.

Prvi zadatak rada u Muzeju je dr. Franje Buntaka bila suvremena ekspozicija.

Zadržao bih se na ovoj ekspoziciji, koja po svojoj tada avangardnoj koncepciji ulazi u historiju naših muzeja i u historiju muzeologije.

Zadatak — postaviti muzeološki suvremenu koncepciju ekspozicije Gradskog muzeja u Osijeku — zamislio je dr. Franjo Buntak odmah nakon što je ušao u problematiku muzeja, koji je preuzeo kao kustos-direktor i tada jedini radnik ovog Muzeja, godine 1936.

Slijede tri godine solidnog pristupa ovom zadatku, studijskoj obradi kompleksne tematike historije Osijeka i osječke regije, obradom kompleksne muzejske zbirke, u kojoj se nalazila bogata građa kompleksne tematike i sadržaja, od predhistorije do suvremenih objekata. Trebalo je ocijeniti koja i kakva građa odgovara Muzeju za ilustraciju i interpretaciju pojedinih perioda u historiji Osijeka i cijele regije — posao koji nije bio lagan.

Dr. Buntak je na taj način — uz iscrpne konzultacije stručne literature i profesora i kolega — stvorio i izgradio vlastitu koncepciju i tematiku ekspozicije muzeja koja se realizirala krajem 1939-te godine.

Nakon realizacije ekspozicije objavljen je katalog O S J E Č K I G R A D S K I M U Z E J — Osijek 1940. godine, str. 1—30 sa 10 ilustracija enterijera Muzeja u tekstu i sa sadržajem koji je možda jedan od najznačajnijih dokumenata za historiju ekspozicije naših historijskih, odnosno kulturno-historijskih muzeja. Od posebnog je značaja za zavičajne muzeje.

Analizirajući koncepciju ekspozicije osječkog Muzeja, koja nam je konkretno sačuvana u katalogu Muzeja, vidimo da je osnovni sadržaj ekspozicije Muzeja bila historija Osijeka, odnosno historija uže osječke regije. Dakle, očito prvi puta da je sadržaj ekspozicije bila tema koju ilustrira i interpretira za tu temu sistematizirana i izložena građa. Suprotno od tada uobičajenog sadržaja ekspozicije, gdje je bila izložena cjelokupna sakupljena građa i cilj ekspozicije u tim muzejima bio je uočiti vrijednosti izložene građe koja je u muzeju sakupljena.

Činjenica je da do tada kod nas u našim muzejima u Jugoslaviji — to su bili centralni muzeji, jer u provinciji muzeja nije bilo — Osijek je bio iznimka, a Slavonska Požega imala je tek, u jednoj dvorani sakupljenu građu — Dr. Buntak **nije nigdje (niti u jednom muzeju) imao uzora za** koncepciju ekspozicije, koju je proveo u osječkom Muzeju. A nije imao uzora niti u muzejima susjednih zemalja. Zato ovu, ovako postavljenu, ekspoziciju osječkog Muzeja moramo smatrati avangardnom i prvom najavom tematske koncepcije ekspozicije naših historijsko-kulturoloških muzeja.

Dr. Buntak počinje muzejsku ekspoziciju sa predhistorijom, s nalazima mladog kamenog doba, nalazima s područja osječke regije. Sa izborom odgovarajućih nalaza prikazan je kućni život predhistorijskog čovjeka s kame-

nim kuglama za usitnjavanje žita. ... utezima za vretena i tkalačke stanove ..., obilnom keramikom, ... posudama koje je koristio čovjek predhistorije. Oružje i oruđe s posudama brončanog perioda daje sliku života toga vremena.

Prodor Rimljana ilustriran je nalazima s područja Osijeka, s terena rimskog grada M U R S A. Izloženom izabranom građom Buntak ilustrira i interpretira prilike i život građana ovog rimskog grada, na čijem je području danas Osijek. Izabrani i u ekspoziciju postavljeni materijali imaju zadatak da ilustriraju nivo života u gradu Mursa, nivo kulturnog i umjetničkog dometa građana toga vremena. Tu je terra sigillata, rimsko staklo, prstenje, rimske cigle sa oznakom proizvodnje.

Uz ovu zbirku uklopljena je i numizmatika s grčkim i rimskim novcem, koji je u tom vremenu bio na ovom terenu sredstvo plaćanja. Numizmatika kao ni ostale specijalizirane zbirke u Muzeju nisu postavljene izolirano kao zbirke, nego su uklopljene u historijske periode za dopunu kompleksne tematike određenog vremena.

Tako je prikazan i period srednjeg vijeka sa najstarijim slavenskim nalazima — prve seobe Slavena na Balkan — ukrasi, posude, naročito bogati nalazi u grobovima. U ovom periodu akcenat je na domaćem novcu srednjeg vijeka, koji je u osječkom Muzeju i naša najbogatija nacionalna numizmatička zbirka.

Instruktivno je bila postavljena zbirka turskog perioda, u kojem je osječki most odigrao historijsku ulogu. Grafike toga vremena ilustriraju zbivanja u tom vremenu na tom prostoru do oslobođenja Osijeka od Turaka. To je prvi pokušaj prikaza zbivanja turskog perioda u našim muzejima u Jugoslaviji.

Predmeti iz XVIII i XIX stoljeća — iz baroka, rokokoa, ampira i bidermajera, predmeti svjetovnog i crkvenog sadržaja, oružje toga vremena — sve to ilustrira život Osijeka tih vremena u gornjim krugovima društva.

Grđanska zbirka pokazuje uspon građanskog staleža Osijeka, organizaciju cehova, prve manufakture — domet građanskih kuća toga vremena i inventar tih kuća iz XVIII i XIX stoljeća. Prikazane su ličnosti i familije toga vremena u Osijeku i osječkoj regiji. Nalazimo i prve knjige štampane u osječkoj tiskari.

U to doba ovako postavljeni muzej sa ovakvom tematskom koncepcijom — nije postojao u Jugoslaviji. Zato je sadržaj i način interpretacije izložene građe i uklapanje te građe u temu ekspozicije bio jedan od vanredno značajnih, mogu reći jedan historijski značajan akt. Bilo je za očekivati da će ovo za historiju i genezu koncepcije muzejske ekspozicije kod nas značiti vrlo važnu prekretnicu i doprinijeti unapređivanju rada na muzejskoj ekspoziciji.

Na žalost dolazi rat. Činjenica je da je tada bio vrlo mali broj muzeja na koje je ova ekspozicija mogla uticati. U Slavoniji je bio tada muzej u Slavonskoj Požezi i Slavonskom Brodu koji su bili još duboko u XIX stoljeću. A muzeji u Zagrebu i u drugim centrima u Hrvatskoj bili su daleko od muzeologije. Suvremene koncepcije muzeja i muzeološke tematike nisu prodirali među zidove tih centralnih muzeja.

Tek nakon rata, osnivanjem niza lokalnih, zavičajnih muzeja počinje probijati u prednji plan i muzeološka problematika suvremenog rada i djelovanja muzeja.

Uvjetovano zbivanjima za vrijeme rata osječki Muzej primio je novu građu; ekspozicija Muzeja zbog toga je bila kratkog vijeka; poslije oslobođenja Muzej seli u novi prostor. Sve je to uvjetovalo da značaj ovog Muzeja Buntakovog

postava nije imao onaj učinak kakav bi imao da se vijek ove ekspozicije održao i poslije rata i da je mogao neposredno služiti kao primjer drugim novoosnovanim muzejima kod nas.

Ostao nam je samo katalo g Muzeja kao dokumenat, koji nije do sada bio niti dovoljno valoriziran.

Neposredno pred početak rata dr. Buntak prelazi u Zagreb, u Muzej grada Zagreba, pa je i ta činjenica doprinijela brzom »odumiranju« ekspozicije osječkog Muzeja u Buntakovoj koncepciji.

Osječki muzej nikada kasnije nije uspio postaviti ovakvu tematsku ekspoziciju s prikazom historije i kulturne historije osječke regije.

Neposredno pred rat dr. Franjo Buntak prelazi u Zagreb iz Osijeka za kustosa u MUZEJU GRADA ZAGREBA. Odmah nakon rata 1945. godine seli Buntak Muzej iz suterenskih prostorija u Umjetničkom paviljonu na Tomislavovom trgu, u Gornji grad, u baroknu zgradu u Opatičkoj ulici, br. 8. Nakon kratkog vremena, nakon prvog improviziranog postava sakupljene građe »koji je značio napredak prema prijašnjem stanju . . . i poticaj za temeljitu reorganizaciju« — postavljen od prof. Filića, osnivača Muzeja u Varaždinu, koji je kratko vrijeme bio direktor Muzeja grada Zagreba — seli dr. Buntak početkom 1947. godine Muzej u Samostan Kalrisa u Opatičkoj ulici 20, i to je konačni smještaj Muzeja.

Ovdje u novim prostorijama, u kojima je bilo prostora za odgovarajući smještaj i ekspoziciju — uzeo je dr. Buntak u zadatak dati odgovarajući suvremeni koncept muzejske ekspozicije.

Pristup ovakvom zadatku najbolje i najkonkretnije je deklariran u uvodnom tekstu elaborata dr. Buntaka, kojim je pratio otvorenje nove ekspozicije Muzeja grada Zagreba 30. XI 1949. godine u 8 izložbenih dvorana, a koja se bitno razlikuje od svih dotadašnjih ekspozicija naših muzeja. Ovo je bio jedan od najznačajnijih događaja u životu naših muzeja. Događaj koji je bio povod za temeljitu konfrontaciju gledanja, shvaćanja i stremljenja suvremene muzeologije i prekid sa starim, zastarjelim koncepcijama odnosa muzeja prema javnosti.

Vrijedno je iz elaborata dr. Buntaka citirati neke pasuse, koji najbolje govore o značenju nove koncepcije ekspozicije u Muzeju grada Zagreba: »Novo vrijeme, koje je izvršilo revoluciju na svim područjima našeg života, izmijenilo je karakter i oblike naših muzeja. Ovo je u temeljima potreslo i konačno srušilo stare njihove forme, prisilivši ih da traže nove, sretnije, realnije oblike koji će odgovarati stvarnosti novog naprednog vremena. Od nekadašnjih zastarjelih i dugi niz godina nepromijenjenih, bezidejnih, nesistematski postavljenih, najčešće širokim masama nerazumljivih ili loše predočenih ubirki, nastali su novi muzeji — pristupačni, poučni i razumljivi za široke mase posjetilaca. Muzeji ne mogu više biti magazini starih, mrtvih stvari, već živa veza i posrednik između života prošlosti i života sadašnjosti. — Narodu približiti muzeje, učiniti da ih on osjeti svojimima, bio je jedan od glavnih zadataka . . . Muzejima dati forme koje će moći pozitivno doživjeti svi, a ne samo uski krug stručnjaka i naučnih radnika . . . **Da bi se to postiglo, trebalo se najprije** potpuno osloboditi tradicije i zastarjelih uvriježenih shvaćanja o zadacima, sadržaju i formi takvih muzeja a zatim razbistriti neke pojmove i formulirati nove zadatke . . .«

Ovako formulirane pojmove novog preobražaja muzeja bilo je i za tada nove prilike u našim muzejima u tolikoj mjeri revolucionarno i avangardno da ni do danas u našoj suvremenoj stručnoj muzeološkoj literaturi nemamo niti sličnih napisa upućenih širim krugovima muzejskih radnika.

Dr. Franjo Buntak postavio je sebi zadatak dati u novoplaniranoj ekspoziciji Muzeja grada Zagreba ... »sistematski pregled glavnih momenata u razvojnoj liniji svestranog života Zagreba ... da se dade sistematski pregled historijskog razvitka Zagreba ...«

Već sam zadatak ovako formuliran kao tema ekspozicije — tema za ekspoziciju — kao ekspozicija koja za svoj sadržaj ima temu u kojoj grada u muzejskoj ekspoziciji služi za ilustraciju teme — bila je neočekivana i iznenađujuća novost u dotadašnjoj praksi i koncepciji ekspozicije u muzejima. A još veća novost bila je konstatacija, koja je uzeta i kao koncept ekspozicije muzeja ... »da se takav zadatak neće ostvariti isključivo originalnim materijalima i da će se trebati poslužiti i mnogim neoriginalnim ... u prvom redu, za arheologiju ne u originalu, nego u fotografijama — fotosi arhitekture ... makete, mulaži, crteži i kopije ilustracija događaja, pojava na bazi historijskih podataka...«. Sve to služi u didaktičkom smislu širokim slojevima naroda ...«.

Sadržaj ove prve novopostavljene ekspozicije Muzeja grada Zagreba bio je historijat razvoja i zbivanja na području Zagreba u vremenu od predhistorije do kraja 18. stoljeća. — prvi dio planirane ekspozicije »kulturno-historijski razvoj grada Zagreba« do suvremene nove izgradnje grada.

Ovako koncipirana ekspozicija dovodi do konstatacije »... sudeći po raznim neoriginalnim i ilustrativnim materijalima novi postav Muzeja grada Zagreba udaljio se mnogo od nekadašnjih muzeja u kojima smo bili naučili gledati isključivo originale, bez obzira da li su ti muzeji bili naučno i muzeološki dobro postavljeni...«. Konstatacija koju sam tada notirao, a koja konkretno definira iznenađenje kojim je i od muzejskih radnika primljena ova novootvorena ekspozicija Muzeja grada Zagreba 1949. godine. U vrijeme kada kod nas niti u svijesti naših naprednih muzejskih radnika, tada mlade generacije, nije dozrijela spoznaja o koncepciji novih suvremenih formi i sadržaja muzeološkog načina izražavanja i prezentiranja T E M E muzejske ekspozicije, koja je namijenjena širokom krugu posjetilaca muzeja.

Ova koncepcija ekspozicije ponovljena je u analognoj formi i sadržaju ekspozicije tek tri godine kasnije u Beču u Niederösterreichisches Landesmuseumu. Pokrajinski muzej za Dolnju Austriju, za koji je profesor Germain Basin, profesor muzeologije na Ecole du Louvre u Parizu, rekao da je najgenijalnija muzeološka kreacija nakon rata u evropskim muzejima. (Basin tada nije poznao ekspoziciju u Muzeju grada Zagreba iz 1949. godine).

To ne znači da je u konzervativnom krugu muzejskih radnika u Austriji i u svijetu, ne samo stare generacije, ovakav koncept muzejske ekspozicije Bečkog muzeja pozitivno prihvaćen. Konzervativni krug muzejskih radnika u evropskim muzejima još i 10 godina kasnije **negirao** je ovom Muzeju u Beču i ovakvim muzejima sa analognom koncepcijom ekspozicije čak i sam naslov M U Z E J. Prodor novih savremenih muzeoloških koncepcija rada i djelovanja muzeja, uklapanje novih zadataka u rad i djelovanje muzeja u javnosti, u funkciju muzeja kao faktora kulturnog života sredine u kojem djeluje — zadatak koji je jako teško prodirao u krug muzejske službe i djelatnosti. A neosporna je konstatacija da još i danas teško prodire pa i u naše muzeje.

Ovaj avangardni postav ekspozicije Muzeja grada Zagreba 1949. godine u svojoj koncepciji, kako je realiziran van sumnje dr. Buntak gradio je na vlastitim iskustvima svoje ekspozicije Gradskog muzeja u Osijeku, koji je već u takvoj formi bio avangardni i donio, za tada, potpuno novu koncepciju ekspozicije zavičajnih kulturno-historijskih muzeja i to ne samo u Jugoslaviji. Jedan je od prvih muzeja u širokom krugu muzeja u susjednim zemljama postavljenih u toj formi i sadržaju sa tako postavljenom temom ekspozicije. — Nova, sadržajem znatno dopunjena ekspozicija Muzeja grada Zagreba, također analogne koncepcije dr. Buntaka, otvorena je javnosti 3. VII 1975. godine.

Od kojeg značenja je za našu cijelu muzejsku službu, za sve muzeje ne samo za kulturno-historijske zavičajne muzeje imala ova koncepcija tematske ekspozicije Muzeja grada Zagreba realizirana 1949. godine — najbolje pokazuje sve ono što je slijedilo iza toga.

Gledajući na sva zbivanja kod nas u muzejskoj službi, koja su slijedila u periodu više od tri decenije, naročito na period 50-tih godina, decenije našeg najintenzivnijeg rada u izgradnji i usponu muzejske službe kod nas, posebno u Hrvatskoj, moramo konstatirati činjenicu da je ova koncepcija ekspozicije Muzeja grada Zagreba bila od presudnog uticaja na sve novoosnovane muzeje, koji su ovdje našli svoje uporište i svoj uzor.

Rasprave i polemike koje su u krugu muzejskih radnika, naročito tada mlađe generacije, našle ovdje u koncepciji ekspozicije Muzeja grada Zagreba, i još nekoliko godina nakon otvorenja ovog Muzeja 1949. godine, bogati izvor tematike, bila su snažni doprinosi shvaćanju značenja suvremene muzeologije kao discipline u izgradnji i unapređenju muzejske službe i djelatnosti.

»Ovaj novi postav muzejske ekspozicije Muzeja grada Zagreba je vanredna baza na kojoj će se iskristalizirati niz pojmova suvremene muzeologije koji će sa raspravama i polemikama koje su ovdje inicirane doći do svijesti muzejskim radnicima. Ova ekspozicija djeluje kao otvoreni prozor u zatvorenoj ustajaloj atmosferi konzervativnih pojmova iz kojih se tako teško izvlačimo«. — To je bila moja bilješka 1951. godine povodom jedne rasprave o ekspoziciji arheoloških muzeja i zbirki u zavičajnim muzejima.

Svakako moramo ponoviti konstataciju da su ove ekspozicije u Gradskom muzeju u Osijeku i u Muzeju grada Zagreba prve tematske ekspozicije u našim kulturno-historijskim muzejima u Jugoslaviji isključivo koncepcija i realizacija dr. Franje Buntaka i da je to bio jedan od najznačajnijih doprinosa za afirmaciju i unapređenje muzeologije i cjelokupne naše muzejske službe.

Dr. Antun Bauer

DIE ERSTEM THEMATISCHEN EXPOSITIONEN IN UNSEREN MUSEEN

Zusammenfassung

Das Museum, damit auch die musealen Expositionen des 19. und der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts sind auf einen engen Kreis der fachlichen und wissenschaftlichen Arbeiter gerichtet, für die die Museen in erster Linie bestimmt waren. In der musealen Exposition wurde alles Wertvolle präsentiert, was in den musealen Kollektionen gesammelt worden war.